

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
професор

В. В. Чернєй

3.11. 2019 р.

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ щодо дисертації Серветник Анни Геннадіївни на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 31 жовтня 2017 р., протокол № 26.

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедр цивільного права і процесу, конституційного права та прав людини, теорії держави і права, історії держави і права, відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ від 08 листопада 2019 року

Присутні:

доктор юридичних наук, професор Чернявський С.С.; доктор юридичних наук, професор Бичкова С.С.; доктор юридичних наук, професор Чурпіта Г.В. (науковий керівник); доктор юридичних наук, доцент Бурлака О.С.; доктор юридичних наук, доцент Ракул О.В.; кандидат юридичних наук, доцент Пилипенко С.А. (рецензент); кандидат юридичних наук, доцент Устименко Т.П.; кандидат юридичних наук, доцент Білянська Н.В.; кандидат юридичних наук, доцент Петровський А.В.; кандидат юридичних наук, доцент Плева В.А.; кандидат юридичних наук Куцук К.В.; доктор юридичних наук, доцент Калиновський Б.В.; доктор юридичних наук, професор Колодій А.М.; доктор юридичних наук, професор Камінська Н.В.; кандидат юридичних наук, доцент Завальний А.М.; кандидат юридичних наук, доцент Кривицький Ю.В.; доктор юридичних наук, доцент Дурнов Є.С. (рецензент); доктор юридичних наук, професор Никифорчук Д.Й.; доктор юридичних наук, професор Тимошенко В.І.; доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Орлов Ю.Ю.; аспірант Серветник А.Г.

З присутніх – 12 докторів юридичних наук та 8 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Серветник Анни Геннадіївни на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо його рекомендації до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії А.Г. Серветник на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Доповідач обґрунтувала актуальність обраної теми, визначила мету, завдання, методологію та методiku, охарактеризувала об'єкт та предмет дослідження, виклала основні наукові положення та висновки, що виносяться на захист, вказала науково-практичну значущість роботи, зазначила про впровадження результатів дослідження.

Розгалужена система цивільних правовідносин, в межах яких суб'єкти реалізують свої права, потребує не менш розгалуженої системи захисту таких прав у випадку їх порушення. Аналіз останніх тенденцій досліджень у сфері юридичної науки переконливо свідчить про підвищення інтересу науковців до позасудових форм захисту порушених цивільних прав, поряд із сталими науковими розробками проблем судового захисту. Не становить виключення й нотаріальна форма, як один з різновидів юрисдикційних форм захисту цивільних прав. Разом із тим обсяг теоретичних розробок проблем захисту цивільних прав нотаріусом на сьогодні потребує подальшого розширення, з метою забезпечення наукового та законодавчого підґрунтя ефективного функціонування вказаного механізму.

Положення ст. 18 Цивільного кодексу України визначають єдиний спосіб в межах нотаріальної форми захисту порушених прав – вчинення виконавчого напису. Водночас питання правової природи виконавчого напису нотаріуса, а також процесуального порядку його вчинення в межах окремого різновиду нотаріального провадження, досить залишаються недостатньо вивченими на рівні доктрини нотаріального права та процесу. Остання обставина актуалізує предмет обраної теми дисертаційної роботи та визначає потребу у ґрунтовному дослідженні як сутності виконавчого напису нотаріуса, його фундаментальних ознак, так і процесуально-правових особливостей його вчинення.

Поряд з наведеним актуальність теми дисертації додатково підтверджується практикою розгляду судами справ про визнання виконавчих написів такими, що не підлягають виконанню, яка свідчить про поширенні випадки недотримання нотаріусами вимог законодавства та зумовлює необхідність приділення окремої

уваги типовим помилкам, які припускаються нотаріуси, для забезпечення єдності нотаріальної практики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері захисту цивільних прав нотаріусом.

Предметом дослідження є виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав.

Дисертація є першою у вітчизняній науці працею, в якій комплексно досліджено правову природу виконавчого напису нотаріуса як способу захисту цивільних прав та розкрито процесуальний порядок нотаріального провадження з його вчинення. У ході наукового дослідження обґрунтовано й винесено на захист такі основні положення:

вперше запропоновано теоретичну модель нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису, яка базується на усталених конструкціях теорії юридичного процесу з урахуванням специфіки нотаріальної форми захисту цивільних прав, природи виконавчого напису як способу захисту в межах останньої, а також особливостях підстав його вчинення та предмету нотаріального доказування;

вперше виконавчий напис нотаріуса запропоновано розглядати як нотаріальний акт, що містить розпорядження нотаріуса про стягнення з боржника грошової заборгованості або витребування від нього майна, вчинений в межах окремого нотаріального провадження, на підставі підтвердження безспірності вимог кредитора, та який має силу виконавчого документу;

вперше визначено, що фундаментальними ознаками виконавчого напису нотаріуса, є: вчинення виключно щодо безспірних вимог; є різновидом нотаріального акту-документу, яким фіксується результат здійснення нотаріального провадження; вольовий характер вчинення; властивість виконавчого документу; спрощений порядок вчинення у порівнянні із судовою формою захисту права.

вперше здійснено класифікацію виконавчих написів нотаріуса: 1) за характером вимоги, що стягується (про стягнення грошової суми; про витребування від боржника майна); 2) залежно від типу зобов'язання, який визначає підставу вчинення виконавчого напису (про стягнення заборгованості за нотаріально посвідченими договорами; про стягнення заборгованості за кредитним договором; про стягнення заборгованості що впливає з відносин, пов'язаних з авторським правом; про стягнення заборгованості з батьків або осіб, що їх замінюють, за утримання дітей у закладах освіти; про стягнення заборгованості з батьків або осіб, що їх замінюють, за утримання дітей і підлітків в загальноосвітніх школах і професійно-технічних училищах соціальної реабілітації; про стягнення за диспашею; про стягнення заборгованості з військовослужбовців, звільнених з військової служби, і військовозобов'язаних після закінчення зборів; про повернення об'єкта лізингу; про стягнення заборгованості з орендної плати за користування державним та комунальним майном; про стягнення заборгованості за векселями, опротестованими нотаріусами в установленому законом порядку; про стягнення заборгованості за аграрними розписками; про стягнення заборгованості з виплати дивідендів) та 3)

за формою вчинення (вчинений на борговому документі; вчинений на окремому документі);

удосконалено категорію «нотаріальне провадження», виходячи з дуалізму функцій нотаріату, як врегульованого нормами нотаріального процесуального права порядку розгляду і вирішення нотаріальної справи, що охоплює сукупність послідовно вчинюваних суб'єктами нотаріальної діяльності процесуальних дій з метою охорони та захисту цивільних прав та інтересів;

удосконалено теоретичні підходи щодо визначення умов вчинення виконавчого напису. Встановлено, що умови вчинення виконавчого напису є центральним компонентом предмету доказування у відповідному нотаріальному провадженні, який охоплює дві групи фактів: факти наявності підстав для вчинення виконавчого напису та факт дотримання стягувачем строків для вчинення виконавчого напису;

набуло подальшого розвитку теоретичні положення щодо розмежування виконавчого напису нотаріуса і судового наказу. Зокрема, виконавчий напис нотаріуса відрізняється від судового наказу значно більшою кількістю вимог, за якими він може вчинятися; чіткою регламентацією переліку документів, які підтверджують безспірність вимог стягувача; відсутністю переривання строку позовної давності у зв'язку із подачею заяви про вчинення виконавчого напису; відсутністю преюдиційного значення;

набуло подальшого розвитку наукові погляди щодо кількості стадій нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису та їх змістовного наповнення окремими нотаріальними діями. Стверджується, що вказане провадження у своєму розвитку з моменту звернення стягувача до нотаріуса із заявою про вчинення виконавчого напису, до моменту його вчинення проходить три стадії: відкриття нотаріального провадження; підготовка до вчинення виконавчого напису; розгляд нотаріальної справи по суті та вчинення виконавчого напису.

набуло подальшого розвитку розуміння «безспірності вимоги», як фундаментальної категорії нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису. Зазначається, що категорія безспірності передбачає таку якісну характеристику заявленої стягувачем вимоги, за якої в нотаріуса не викликає жодних сумнівів стосовно наявності заборгованості. Тобто при встановленні наявності умов для вчинення виконавчого напису безспірність повинна мати абсолютний характер.

По завершенню доповіді А.Г. Серветник присутніми були поставлені такі **запитання:**

Плєва В.А.: Якщо порівняти інститути «виконавчого напису нотаріуса» та «судового наказу» у цивільному судочинстві, у чому Ви вбачаєте переваги та недоліки виконавчого напису?

Відповідь: Дякую за запитання! Насправді, дуже складно порівнювати ці два інститути в контексті переваг чи недоліків одного над іншим. Безумовно, і виконавчий напис і судовий наказ мають багато спільних рис як документи, які видаються юрисдикційними органами за результатами розгляду безспірних вимог.

Тим не менш, вони мають дуже багато істотних відмінностей, розкриттю яких ми приділили достатню увагу на сторінках нашої роботи, коли досліджували природу виконавчого напису.

Насамперед, мова йде про різні підстави для вчинення виконавчого напису та видання судом наказу.

Стосовно переваг виконавчого напису, може окремо відзначити доволі складнішу процедуру його скасування (оспорення) у порівнянні із судовим наказом. Це пов'язано із конструкцією процедури скасування судового наказу, запропонованої новою редакцією ЦПК України, де для скасування судового наказу на сьогодні по суті достатньо пред'явити відповідну заяву у встановлений законом строк без необхідності додаткового мотивування такої заяви. З виконавчим написом складніше, оскільки для його скасування боржнику необхідно звертатися до суду із позовом про визнання його таким, що не підлягає виконанню та доводити відповідні підстави в межах змагальної процедури.

Колодій А.М.: Чи досліджувався Вами досвід вчинення виконавчих написів (або його аналогів) у зарубіжних країнах?

Відповідь: Дякую за запитання! Так, це питання нами досліджувалося, насамперед, під час вивчення еволюції правового регулювання питань щодо здійснення виконавчого напису нотаріуса

Водночас підкреслю, що вивчення міжнародного досвіду функціонування інституту виконавчого напису не було визначено серед головних завдань дослідження, а тому ці питання розкриваються у роботі оглядово. Ви об'єктивно не могли приділити їх достатньо уваги у зв'язку з обмеженим обсягом самого дослідження.

Тим не менш, наведені питання мають дуже важливе значення в загальній парадигмі досліджень нотаріальної форми захисту цивільних прав, а тому їм буде приділено окрему увагу під час підготовки монографії.

Бурлака О.С.: Праці яких вітчизняних вчених стали теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи і що це Вам дало?

Відповідь: Дякую за запитання. Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері нотаріального права та процесу, а саме: М. Г. Авдюкова, В. М. Аргунова, В. В. Баранкової, Н. В. Василюк, М. М. Дякович, Ю. В. Желіховської, В. В. Комарова, І. С. Мельник, Я. М. Панталієнко, Н. В. Сучкової, І. М. Череватенко, С. Я. Фурси, В. В. Яркова та інших. Використання теоретичних конструкцій, викладених у відповідних працях, дозволило сформулювати теоретичні підходи та висловити авторський погляд здобувача на питання про правову природу виконавчого напису нотаріуса та його місце в системі способів захисту цивільних прав.

Орлов Ю.Ю.: З якими проблемами найчастіше всього стикаються нотаріуси при вчиненні виконавчих написів?

Відповідь: Дякую за запитання! Проблем насправді є доволі багато, я би їх умовно поділила на дві великі групи: це загальні проблеми та спеціальні проблеми, які пов'язані із специфікою окремих підстав вчинення виконавчого напису

До загальних слід віднести неповноту поданих документів, передбачених Переліком № 1172 від 29.06.1999 р., пропущення встановлених законом строків для подання заяви про вчинення виконавчого напису, а також, що стало останнім часом дуже поширеним явищем – звернення із відповідною заявою під час розгляду аналогічних вимог у суді чи одразу після судового розгляду.

До другої групи проблем я би віднесла неналежне законодавче регулювання переліку документів, які подаються нотаріусу щодо окремих підстав вчинення напису. Стосовно останнього у підрозділі 3.1. дисертації нами висловлені окремі пропозиції стосовно удосконалення чинного законодавства, шляхом внесення відповідних змін.

Усі з наведених проблем поєднує одна спільна риса – це тягар нотаріуса забезпечити безспірність вчинення відповідної нотаріальної дії, і тому якщо нотаріус за результатами ознайомлення з поданими документами не може стовідсотково впевнитись у безспірності заявлених вимог – він має відмовляти заявникові у вчиненні виконавчого напису та роз'яснювати йому право звернутися до суду із позовом.

Петровський А.В.: У чому полягає практичне значення отриманих результатів за результатами Вашого дослідження?

Відповідь: Дякую за запитання. Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій дисертації у різних сферах юридичної практики, а саме: у науково-дослідній роботі – для подальших досліджень проблем захисту прав та інтересів учасників цивільних правовідносин нотаріусами; в законотворчій діяльності – для удосконалення положень чинного законодавства, що регулює правовідносини у сфері вчинення виконавчих написів нотаріусами; у правозастосовній діяльності – для підвищення якості нотаріальної практики вчинення виконавчих написів нотаріусів та судами при розгляді справ про визнання виконавчих написів такими, що не підлягають виконанню; у навчально-методичній роботі – під час викладання навчальних дисциплін «Нотаріат» та «Цивільний процес», при підготовці відповідних методичних та навчальних посібників, а також підручників для здобувачів вищої освіти..

Бичкова С.С.: Чи досліджувалися Вами питання цивільно-правової відповідальності нотаріусів за вчинення необґрунтованих виконавчих написів?

Відповідь: Дякую за запитання! Безпосередньо цьому питанню не приділялася увага у роботі, оскільки воно прямо не пов'язано із предметом дослідження. Це пов'язано із тим, що за своїм характером питання притягнення нотаріусів до цивільно-правової відповідальності знаходиться поза межами процесуальної сфери. На наш погляд це питання доцільніше відносити до загальних проблем організації роботи нотаріуса.

В нашій же роботі ми приділяли більше уваги процесуальним конструкціям оспорування вчинених виконавчих написів в рамках пред'явлення боржниками відповідних позовів.

Від себе додам, що для мене питання цивільно-правової відповідальності є дуже цікавим і я планую окремо зайнятися його дослідженням у подальшому під час написання наукових статей.

Завальний А.М.: Підрозділ 2.2. дисертації у Вас присвячений дослідженню правової природи виконавчого напису як юридичної категорії. До яких висновків Ви дійшли?

Відповідь: Дякую за запитання. Нами розкрито існуючі доктринальні підходи стосовно визначення поняття «виконавчий напис нотаріуса», більшість з яких базується на тому, що виконавчий напис нотаріуса слід розглядати як розпорядження нотаріуса про стягнення з боржника належної стягувачеві певної грошової суми або витребування майна. На противагу існуючим у літературі підходам стверджується, що виконавчий напис нотаріуса, як правова категорія, може розглядатись у декількох вимірах: як спосіб захисту порушеного цивільного права нотаріусом; як розпорядження нотаріуса про стягнення заборгованості чи витребування майна; як нотаріальний акт-документ, що має виконавчу силу та як окрема нотаріальна дія. Останнє вказує на його багатогранність, що додатково підтверджується притаманністю виконавчому напису низки специфічних ознак. Як такі, зокрема виступають: вчинення виключно щодо безспірних вимог; є різновидом нотаріального акту-документу, яким фіксується результат здійснення нотаріального провадження; вольовий характер вчинення; властивість виконавчого документу; спрощений порядок вчинення у порівнянні із судовою формою захисту права.

Білянська Н.В.: У підрозділі 3.1. дисертації Вами розглянуто порядок вчинення нотаріусом виконавчого напису. Роз'ясніть своє розуміння порядку вчинення нотаріусом виконавчого напису?

Відповідь: Дякую за запитання. Так, у цьому підрозділі надається характеристика процедури вчинення виконавчого напису, що здійснюється в межах відповідного нотаріального провадження.

Встановлено, що відповідне провадження в своєму розвитку проходить три стадії: 1) відкриття нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису; 2) підготовка до вчинення виконавчого напису; 3) розгляд нотаріальної справи по суті та вчинення виконавчого напису. Кожна з перелічених стадій відрізняється специфікою окремих нотаріальних дій та кінцевою процесуальною метою. При цьому особливістю нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису є те, що в ньому, поряд з нотаріусом, бере участь лише один суб'єкт нотаріальних правовідносин – стягувач.

Під час характеристики стадій та окремих процесуальних дій нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису особливу увагу приділено визначенню нотаріусом умов для вчинення виконавчого напису, що становить предмет нотаріального доказування у відповідному провадженні й охоплює дві групи фактів: 1) факти наявності підстав для вчинення виконавчого напису; 2) факт дотримання стягувачем строків для вчинення виконавчого напису.

Після відповідей на запитання виступив науковий керівник, **доктор юридичних наук, професор Чурпіта Г.В.**

Дисертаційне дослідження А.Г. Серветник присвячене складним, малодослідженим та актуальним питанням у частині процесуального порядку вчинення виконавчих написів нотаріусами.

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження визначена останніми тенденціями до популяризації позасудових форм захисту порушених цивільних прав, зокрема нотаріальної форми, як одної із різновидів юрисдикційних форм захисту цивільних прав.

Положення ст. 18 ЦК України визначають єдиний спосіб в межах нотаріальної форми захисту порушених прав – вчинення виконавчого напису. Водночас питання правової природи виконавчого напису нотаріуса, а також процесуального порядку його вчинення в межах окремого різновиду нотаріального провадження, досить залишаються недостатньо вивченими на рівні доктрини нотаріального права та процесу. Остання обставина актуалізує предмет обраної теми дисертаційної роботи та визначає потребу у ґрунтовному дослідженні як сутності виконавчого напису нотаріуса, його фундаментальних ознак, так і процесуально-правових особливостей його вчинення.

Як показав аналіз змісту наукової розробки, вибрана дисертантом тема дослідження є актуальною та такою, що має теоретико-прикладне значення.

Будучи юристом-практиком, Анна Геннадіївна обрала перспективну для українського цивільного права тему дисертаційної роботи та провела дослідження на належному науково-теоретичному, методологічному та практичному рівнях.

Дисертант має достатній загальний рівень розвитку та професійно грамотно володіє вибраним інструментарієм дослідження, що в кінцевому результаті, дозволило логічно сформулювати наукову новизну цієї розробки. Загалом, на сторінках дисертації А.Г. Серветник вдалося вибудувати наукову модель сучасного механізму захисту цивільних прав нотаріусом та запропонувати низку нових ідей щодо його вдосконалення.

Протягом роботи над дисертацією, змінювалося, у тому числі за вказівками наукового керівника, змістове наповнення більшої частини її розділів та підрозділів. При цьому дисертантом було проведено необхідний обсяг роботи з опрацювання значного переліку наукових, законодавчих та інших джерел за темою дослідження.

Дисертантом запропоновано удосконалити окремі положення Постанови Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 року № 1172 в частині зміни та розширення переліку документів для окремих підстав (стягнення заборгованості за оренду державного та комунального майна, за аграрними розписками, повернення об'єкту лізингу та ін.); закріпити нотаріальну підвідомчість по вчиненню виконавчого напису за місцезнаходженням боржника; гармонізувати строки пред'явлення виконавчого напису до виконання; передбачити процедуру добровільної сплати заборгованості за виконавчим написом та інше.

Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження виконано зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою.

Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам, тому вона може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової праці:

Доктор юридичних наук, доцент Дурнов Є.С. відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження А.Г. Серветник.

Дисертація присвячена одній з цікавих тем науки нотаріального права та процесу. Проблема захисту цивільних прав та інтересів нотаріусом носить комплексний характер, оскільки охоплює як глибоко теоретичні питання, так і питання прикладного характеру. У зв'язку з цим її вивчення вимагає звернення дослідника не лише до вивчення наукових правових теорій, але й інших сфер знань, а також до аналізу матеріалів судової практики та окремих кейсів нотаріальної практики.

Відзначаючи актуальність теми дисертаційної роботи, слід, насамперед, підкреслити, що на сьогодні на рівні юридичної доктрини спостерігається підвищення уваги до так званих альтернативних форм захисту цивільних прав, а первинним мотивом таких досліджень постає вироблення шляхів розвантаження вітчизняної судової системи від непомірної кількості справ. Серед таких форм окремо виділяється й нотаріальна, де відповідно до положень цивільного законодавства та законодавства про нотаріат, нотаріус визначається органом, компетенція якого поширюється й на захист порушених цивільних прав. У зв'язку з цим, обрана дисертанткою проблематика однозначно має актуальність, а результати дослідження представлені нею заслуговують на увагу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що представлена робота є першою у вітчизняній науці працею, в якій комплексно досліджено правову природу виконавчого напису нотаріусу як способу захисту цивільних прав та розкрито процесуальний порядок нотаріального провадження з його вчинення.

У дисертації достатньо широко розкриваються проблеми реалізації нотаріальної функції захисту порушеного цивільного права, визначені особливості діяльності нотаріальних органів у відповідній сфері та проведено ґрунтовне дослідження інституту виконавчого напису нотаріуса, який на сьогодні і є способом, через який реалізується правозахисна функція нотаріату.

Автором сформульовано фундаментальні ознаки виконавчого напису нотаріусу як способу захисту порушених цивільних прав та запропоновано низку варіантів класифікації виконавчих написів.

Окрім аналізу загальних питань функціонування нотаріальної форми захисту прав, через вчинення виконавчого напису, серед позитивних сторін представленої роботи слід також відзначити всебічне дослідження автором процесуальної форми нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису, за результатами якого дисертанту вдалося виділити низку проблем законодавчого регулювання та запропонувати шляхи їх вирішення. Додатково варто відзначити й проведене дослідження великого пласту судової практики розгляду спорів між учасниками нотаріальних правовідносин, завдяки якому дисертантці вдалось проаналізувати та звернути увагу на найбільш типові помилки та порушення нотаріусів, які стають причиною скасування вчинених виконавчих написів.

Зміст, структура дисертації, коло розглянутих у ній питань та сформульовані результати й пропозиції вказують на те, що автор провів глибоке наукове

дослідження. Проведена дисертантом робота свідчить, що основна мета дослідження була досягнута. Автор здійснив глибокий аналіз проблеми, зробив низку теоретичних висновків і пропозицій законодавцю, що збагачують науку нотаріального права і процесу й здатні поліпшити чинне законодавство. Результати, отримані в дисертації, можуть бути кваліфіковані як нові, а отримані висновки мають практичне значення та можуть бути використані у різних сферах юридичної практики.

Загалом, дисертація є завершеним, актуальним, самостійним та аргументованим дослідженням. Положення і висновки дисертації належним чином висвітлені у публікаціях автора та апробовані під час її участі у конференціях та у ході навчального процесу.

На підставі вищенаведеного вважає, що дисертація А.Г. Серветник на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» відповідає вимогам, які ставляться до дисертації, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Пилипенко С.А. відзначила істотне теоретичне і прикладне наукове обґрунтування висновків і пропозицій А.Г. Серветник.

Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. Сучасні тенденції розвитку механізмів захисту порушених прав потребують приділення все більшої уваги позасудовим методам захисту, де нотаріат має відігравати важливу роль. На сьогодні вітчизняна доктрина потребує нових досліджень проблем захисту цивільних прав нотаріусом та пошуку шляхів удосконалення чинного законодавства. Враховуючи це, дисертація має важливе значення для розвитку науки нотаріального права та процесу, а також нормотворчої діяльності.

Рецензована робота є завершеною науковою працею, в якій вперше у вітчизняній науці комплексно досліджено правову природу виконавчого напису нотаріуса як способу захисту цивільних прав та розкрито процесуальний порядок нотаріального провадження з його вчинення.

Безумовною цінністю рецензованої роботи виступає те, що автор приділив значну увагу не лише дослідженню суто теоретичних питань місця нотаріальної форми в системі юрисдикційних форм захисту цивільних прав, виконавчого напису як правової категорії, а й прикладним проблемам захисту порушених прав нотаріусом, які виникають у нотаріальній практиці. У зв'язку з цим заслуговують на позитивну оцінку запропоновані в роботі зміни до чинного законодавства, які спрямовані на покращення функціонування відповідного механізму вчинення виконавчого напису. Виклад матеріалу є системним та логічним.

Окремих позитивних відгуків заслуговує останній розділ дисертаційного дослідження, який присвячений ґрунтовному аналізу нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису. В ньому дисертанткою достатньо вичерпно було надано характеристику процедури вчинення виконавчого напису, її стадій нотаріального провадження, а також окремих нотаріальних дій. Заслуговує на

увагу ґрунтовне дослідження судової практики оспорювання виконавчих написів, яке спрямоване на виявлення типових помилок, яких припускаються нотаріуси та запропонованих автором шляхів їх попередження у нотаріальній практиці.

Висновки, отримані за результатами дослідження зайшли своє відображення у шести наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України та зарубіжних країн. Поряд з наведеним результати дослідження були апробовані під час доповідей та обговорень на міжнародних, республіканських та регіональних наукових і науково-практичних конференціях, за результатами чого дисертантом було опубліковано чотири тези наукових доповідей.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний та практичний інтерес у науково-дослідницькій сфері, у правотворчій та правозастосовній діяльності, а також у навчальній діяльності, зокрема, під час викладання навчальних дисциплін «Нотаріат» та «Цивільний процес», при підготовці відповідних методичних та навчальних посібників, а також підручників для здобувачів вищої освіти.

Таким чином, дисертація А.Г. Серветник на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» відповідає вимогам, які ставляться до дисертації та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Чернявський С.С. відзначив, що для дослідження обрана актуальна тема, яка має велике теоретичне і практичне значення в умовах розбудови демократичної, соціальної та правової держави в Україні в контексті судової реформи.

Автор вдало обґрунтувала, що стягнення за виконавчим написом є невід'ємним компонентом нотаріальної форми захисту цивільних прав, який забезпечує реалізацію результатів відповідного нотаріального провадження, аналогічно вимозі здійсненості судового рішення у цивільному судочинстві.

Враховуючи це, дослідження А.Г. Серветник проведено на актуальну тему, яка має істотне значення для розвитку як українського цивільного процесу, так і процесу державотворення в Україні загалом. Подібна проблема залишається стабільно актуальною і саме тому потребує постійного, всебічного і комплексного дослідження.

Враховуючи вищевикладене, дисертація А.Г. Серветник на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав» відповідає вимогам, які пред'являються до дисертації, та може бути рекомендована до розгляду та разового захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, доцент Калиновський Б.В. у своєму виступі підтримав попередніх доповідачів, акцентував увагу на глибокому змісті авторських визначень і висновків. Відзначив, що дисертаційне дослідження є теоретично і практично значущим. Підкреслив, що у процесі доповіді головних положень дисертаційного дослідження, а також під час відповідей на запитання,

А.Г. Серветник продемонструвала знання нормативних та доктринальних джерел, на підставі яких була підготовлена дисертаційна робота, вміння їх узагальнювати, аналізувати, формулювати власні висновки.

У підсумку, дисертація А.Г. Серветник на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав» відповідає вимогам, які ставляться до дисертації, та може бути рекомендована до разового захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Серветник Анни Геннадіївни
на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної
форми захисту цивільних прав»**

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розгалужена система цивільних правовідносин, в межах яких суб'єкти реалізують свої права, потребує не менш розгалуженої системи захисту таких прав у випадку їх порушення. Аналіз останніх тенденцій досліджень у сфері юридичної науки переконливо свідчить про підвищення інтересу науковців до позасудових форм захисту порушених цивільних прав, поряд із сталими науковими розробками проблем судового захисту. Не становить виключення й нотаріальна форма, як один з різновидів юрисдикційних форм захисту цивільних прав. Разом із тим обсяг теоретичних розробок проблем захисту цивільних прав нотаріусом на сьогодні потребує подальшого розширення, з метою забезпечення наукового та законодавчого підґрунтя ефективного функціонування вказаного механізму.

Положення ст. 18 Цивільного кодексу України (далі за текстом – ЦК України) визначають єдиний спосіб в межах нотаріальної форми захисту порушених прав – вчинення виконавчого напису. Водночас питання правової природи виконавчого напису нотаріуса, а також процесуального порядку його вчинення в межах окремого різновиду нотаріального провадження, досить залишаються недостатньо вивченими на рівні доктрини нотаріального права та процесу. Остання обставина актуалізує предмет обраної теми дисертаційної роботи та визначає потребу у ґрунтовному дослідженні як сутності виконавчого напису нотаріуса, його фундаментальних ознак, так і процесуально-правових особливостей його вчинення.

Поряд з наведеним актуальність теми дисертації додатково підтверджується практикою розгляду судами справ про визнання виконавчих написів такими, що не підлягають виконанню, яка свідчить про поширенні випадки недотримання нотаріусами вимог законодавства та зумовлює необхідність приділення окремої уваги типовим помилкам, які припускаються нотаріуси, для забезпечення єдності нотаріальної практики.

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері нотаріального права та процесу, а саме: М.Г. Авдюкова, В.М. Аргунова, В.В. Баранкової, Н.В. Василюк, М.М. Дякович, Ю.В. Желіховської, В.В. Комарова, І.С. Мельник, Я.М. Панталієнко,

Н.В. Сучкової, І.М. Череватенко, С.Я. Фурси, В.В. Яркова та інших. Використання теоретичних конструкцій, викладених у відповідних працях, дозволило сформулювати теоретичні підходи та висловити авторський погляд здобувача на питання про правову природу виконавчого напису нотаріуса та його місце в системі способів захисту цивільних прав.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано з урахуванням основних положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки, схваленої указом Президента України від 20 травня 2015 року, Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275, планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015 – 2019 роки.

Мета і завдання дослідження. Виходячи із сучасного стану наукової розробки проблеми, *мета* роботи полягає у визначенні природи виконавчого напису нотаріуса як способу захисту цивільних прав, а також розкриття процесуального порядку нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису.

Досягнення мети зумовило постановку таких основних *завдань*:

- дослідити еволюцію правового регулювання, стан наукової розробки проблем, пов'язаних із виконавчим написом нотаріуса як способом реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав, а також окреслити методологію проведення дослідження;
- розробити теоретичні підходи до характеристики нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису;
- розкрити правову природу виконавчого напису нотаріуса як способу захисту цивільних прав;
- визначити фундаментальні ознаки виконавчого напису нотаріуса як правової категорії;
- охарактеризувати процесуальний механізм стягнення заборгованості за виконавчим написом нотаріуса;
- проаналізувати механізми захисту учасників нотаріальних правовідносин з вчинення виконавчого напису у випадку недотримання нотаріусом вимог законодавства;

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері захисту цивільних прав нотаріусом.

Предметом дослідження є виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і вирішення задач дисертаційної роботи, з урахуванням специфіки об'єкта і предмета дослідження, за методологічну основу взято відомі загальнонаукові та спеціальні методи

дослідження, що впливають з філософських категорій та концепцій. Зокрема, методи аналізу та синтезу були використані для визначення сутності виконавчого напису нотаріуса як правової категорії та його фундаментальних ознак (*підрозділ 2.2.*). За допомогою використання системно-структурного методу вдалось з'ясувати місце нотаріальної форми в системі юрисдикційних форм захисту цивільних прав (*підрозділ 1.1.*). Структурно-функціональний метод було використано при дослідженні базових елементів нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису та їх змістовного наповнення (*підрозділи 2.1., 3.1.*). Герменевтичний метод використано для з'ясування змісту окремих положень чинного законодавства України, зокрема, ЦК України, Закону України «Про нотаріат», Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України № 296/5 від 22 лютого 2012 року, Переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів № 1172 від 29 червня 1999 року тощо (*розділи 1–3*). Використання формально-логічного методу дозволило виявити суперечності та недоліки у вітчизняному законодавстві про нотаріат й сформулювати окремі пропозиції стосовно їх усунення (*підрозділи 2.3., 3.1., 3.2.*). Наведені методи використовувалися в роботі у взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту і об'єктивність дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній науці працею, в якій комплексно досліджено правову природу виконавчого напису нотаріуса як способу захисту цивільних прав та розкрито процесуальний порядок нотаріального провадження з його вчинення. У ході наукового дослідження обґрунтовано й винесено на захист такі основні положення:

вперше

- запропоновано теоретичну модель нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису, яка базується на усталених конструкціях теорії юридичного процесу з урахуванням специфіки нотаріальної форми захисту цивільних прав, природи виконавчого напису як способу захисту в межах останньої, а також особливостях підстав його вчинення та предмету нотаріального доказування;

- виконавчий напис нотаріуса запропоновано розглядати як нотаріальний акт, що містить розпорядження нотаріуса про стягнення з боржника грошової заборгованості або витребування від нього майна, вчинений в межах окремого нотаріального провадження, на підставі підтвердження безспірності вимог кредитора, та який має силу виконавчого документу;

- визначено, що фундаментальними ознаками виконавчого напису нотаріуса, є: вчинення виключно щодо безспірних вимог; є різновидом нотаріального акту-документу, яким фіксується результат здійснення нотаріального провадження; вольовий характер вчинення; властивість виконавчого документу; спрощений порядок вчинення у порівнянні із судовою формою захисту права.

- здійснено класифікацію виконавчих написів нотаріуса: 1) за характером вимоги, що стягується (про стягнення грошової суми; про витребування від

боржника майна); 2) залежно від типу зобов'язання, який визначає підставу вчинення виконавчого напису (про стягнення заборгованості за нотаріально посвідченими договорами; про стягнення заборгованості за кредитним договором; про стягнення заборгованості що впливає з відносин, пов'язаних з авторським правом; про стягнення заборгованості з батьків або осіб, що їх замінюють, за утримання дітей у закладах освіти; про стягнення заборгованості з батьків або осіб, що їх замінюють, за утримання дітей і підлітків в загальноосвітніх школах і професійно-технічних училищах соціальної реабілітації; про стягнення за диспашею; про стягнення заборгованості з військовослужбовців, звільнених з військової служби, і військовозобов'язаних після закінчення зборів; про повернення об'єкта лізингу; про стягнення заборгованості з орендної плати за користування державним та комунальним майном; про стягнення заборгованості за векселями, опротестованими нотаріусами в установленому законом порядку; про стягнення заборгованості за аграрними розписками; про стягнення заборгованості з виплати дивідендів) та 3) за формою вчинення (вчинений на борговому документі; вчинений на окремому документі);

– обґрунтовано, що стягнення за виконавчим написом є невід'ємним компонентом нотаріальної форми захисту цивільних прав, який забезпечує реалізацію результатів відповідного нотаріального провадження, аналогічно вимозі здійсненості судового рішення у цивільному судочинстві;

– розкрито процесуальні особливості розгляду справ про визнання виконавчого напису нотаріусу таким, що не підлягає виконанню через використання конструкції «формули» окремої категорії справи, завдяки чому, зокрема, вдалось виявити типові помилки нотаріусів, які стають причиною задоволення позовів боржників;

удосконалено:

– категорію «нотаріальне провадження», виходячи з дуалізму функцій нотаріату, як врегульованого нормами нотаріального процесуального права порядку розгляду і вирішення нотаріальної справи, що охоплює сукупність послідовно вчинюваних суб'єктами нотаріальної діяльності процесуальних дій з метою охорони та захисту цивільних прав та інтересів;

– теоретичні підходи щодо визначення умов вчинення виконавчого напису. Встановлено, що умови вчинення виконавчого напису є центральним компонентом предмету доказування у відповідному нотаріальному провадженні, який охоплює дві групи фактів: факти наявності підстав для вчинення виконавчого напису та факт дотримання стягувачем строків для вчинення виконавчого напису;

набуло подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо розмежування виконавчого напису нотаріусу і судового наказу. Зокрема, виконавчий напис нотаріуса відрізняється від судового наказу значно більшою кількістю вимог, за якими він може вчинятися; чіткою регламентацією переліку документів, які підтверджують безспірність вимог стягувача; відсутністю переривання строку позовної давності у зв'язку із подачею заяви про вчинення виконавчого напису; відсутністю преюдиційного значення;

– наукові погляди щодо кількості стадій нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису та їх змістовного наповнення окремими нотаріальними діями. Стверджується, що вказане провадження у своєму розвитку з моменту звернення стягувача до нотаріуса із заявою про вчинення виконавчого напису, до моменту його вчинення проходить три стадії: відкриття нотаріального провадження; підготовка до вчинення виконавчого напису; розгляд нотаріальної справи по суті та вчинення виконавчого напису.

– розуміння «безспірності вимоги», як фундаментальної категорії нотаріального провадження з вчинення виконавчого напису. Зазначається, що категорія безспірності передбачає таку якісну характеристику заявленої стягувачем вимоги, за якої в нотаріуса не викликає жодних сумнівів стосовно наявності заборгованості. Тобто при встановленні наявності умов для вчинення виконавчого напису безспірність повинна мати абсолютний характер.

Практичне значення отриманих результатів. Викладені в дисертації положення, висновки й пропозиції можуть бути та вже використані у:

– *науково-дослідній роботі* – для подальших досліджень проблем захисту прав та інтересів учасників цивільних правовідносин нотаріусами;

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення положень чинного законодавства, що регулює правовідносини у сфері вчинення виконавчих написів нотаріусами;

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення якості нотаріальної практики вчинення виконавчих написів нотаріусів та судами при розгляді справ про визнання виконавчих написів такими, що не підлягають виконанню;

– *навчально-методичній роботі* – під час викладання навчальних дисциплін «Нотаріат України» та «Цивільне право та процес», при підготовці відповідних методичних та навчальних посібників, а також підручників для здобувачів вищої освіти.

Апробація матеріалів дисертації. Основні ідеї дисертації доповідалися й обговорювалися у виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: ««VII Наукові читання, присвячені пам'яті академіка В.В. Копейчикова» (м. Київ, 17 листопада 2017 р.), «Общество, право, личность. Методологические и прикладные проблемы: генезис, современность и будущее» (м. Мінськ, Республіка Білорусь, 23–24 листопада 2017 р.), «Актуальні проблеми цивільного та господарського судочинства в аспекті судово-правової реформ» (м. Харків, 25 листопада 2017 р.), «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених» (м. Харків, 17 травня 2018 року)..

Публікації. Ключові теоретичні положення і висновки, що були сформульовані у дисертаційному дослідженні, знайшли відображення в 10 наукових публікаціях, з яких чотири – у фахових виданнях України, включених до переліку в міжнародних наукометричних базах даних, дві публікації – у періодичних наукових виданнях іншої держави та чотири – у збірниках тез доповідей і наукових повідомлень науково-практичних конференцій, зокрема:

1. Серветник А.Г. Виконавчий напис нотаріуса: поняття та ознаки. *Теорія та практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/115431/113154>.

2. Серветник А.Г. Процедура совершения исполнительной надписи нотариуса по законодательству Украины. *LEGEA SI VIATA (Закон и жизнь)*. №. 3/2. 2018. С. 139-143.

3. Серветник А.Г. Порядок стягнення заборгованості за виконавчим написом нотаріуса. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. Том 1. С. 48-54.

4. Серветник А.Г. Предмет доказування у нотаріальному провадженні з вчинення виконавчого напису. *Право і суспільство*. 2018. № 3. Частина 2. С. 85-91.

5. Серветник А.Г. Окремі питання судової практики визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 144. С. 33-44.

6. Servetnyk A.G. Notary in the system of jurisdictional forms of protection of civil rights. *Visegrad Journal of Human Rights*. 2019. № 2 (Volume 1). P. 166-175.

7. Серветник А.Г. Диспаша як підстава стягнення заборгованості на підставі виконавчого напису нотаріуса. *Матеріали VII-их наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Копейчикова* (м. Київ, 17 листопада 2017 р.). Київ, 2017. С. 107-108.

8. Серветник А.Г. Исполнительная надпись нотариуса и судебный приказ по законодательству Украины: сравнительная характеристика. *Общество, право, личность. Методологические и прикладные проблемы: генезис, современность и будущее: материалы международной научно-практической конференции* (г. Минск, Республика Беларусь, 23–24 ноября 2017 г.). Минск, 2017. С. 269-270.

9. Серветник А.Г. Стягнення заборгованості за аграрними розписками на підставі виконавчого напису нотаріуса. *Актуальні проблеми цивільного та господарського судочинства в аспекті судово-правової реформи: матеріали науково-практичної конференції студентів та аспірантів* (м. Харків, 25 листопада 2017 р.), Харків, 2017. С. 225-227.

10. Серветник А.Г. Підсудність справ про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: матеріали науково-практичної конференції* (м. Харків, 17 травня 2018 року), Харків, 2018. С. 211-214.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації А.Г. Серветник і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів Серветник Анни Геннадіївни на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Серветник Анни Геннадіївни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Серветник Анни Геннадіївни на тему «Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» до разового захисту у спеціалізованій вченій раді.

Рецензенти:

**професор кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент**

Є.С. Дурнов

**професор кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

С.А. Пилипенко